

Doç. Dr. BETÜL ŞENGEZER

(Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyesi)-

Bildirime geçmeden önce, bu konuda bir-iki görüş belirtmemde yarar var. Bir plancı olarak sakınım planı kavramına çok sevimli bakmıyorum. Son yasa ne getirdi, ne götürdü, onu hiç bilmiyorum, ama sakınım planı konusundaki endişelerimizi en son TMMOB Mimarlar Odası

İstanbul Büyükşehir Şubesi tarafından düzenlenen “*Yasal Değişim Sürecinde İnsan, Toplum, Çevre, Kent Ve Mimarlık*” sempozyumunda tekrar belirttik. Biraz önce kendi önerisini yapan Murat Hocamız dedi ki, “Amerika’da bu ulusal düzeyde programlanıyor ve kurallar buna göre konuluyor.” Dolayısıyla biz, kuralları koymadan, bir sistemi kurmadan, sadece bir tek kent düzeyinde bir plana bağlı olarak bütün sorunları çözüp, bütün muhatapları karşımıza alıp İstanbul gibi devasa bir metropoliten alan içerisinde sorunları çözebileceğimizi nasıl düşünebiliyoruz, nasıl gerçekleşecek, doğrusu bunu aklım almıyor. Sakınım planı tanımı o kadar kapsamlı ki, planlamanın analiz çalışmaları, acil durum yönetimine ilişkin organizasyon çalışmaları, tüm muhataplarla protokoller, sözleşmeler, her şey Sakınım Planı ile çözüme kavuşabilecek. Bütün muhataplarla karşı karşıya gelip protokollerle bütün sorunu çözebileceğiniz bir tablo var. Hâlbuki bunların sorumlularının yasalarda net bir şekilde tanımlanarak sistemin bir bütün olarak kurgulanması gerektiği inancındayım. Planlama çalışmalarında yapılması gereken analiz çalışmaları, ad değiştirerek “risk sektörleri” adı altında Sakınım Planı içerisine kayıyor. Sakınım Planı ile planlamanın diğer boyutları göz ardı edilerek yalnızca afet faktörüne odaklı yönlendirmeler, yer seçim kararları verilebiliyor. Özellikle de planlamada yetki kargaşasının çok önemli bir sorun olduğunun her vesile ile gündeme geldiği ülkemizde, çok boyutlu problem çözme sanatı olan planlama alanını parçalayan yeni bir plan kavramına yer verilmesi sistemin kendi için önemli bir risk faktörüdür. Bu nedenlerle, hiç değilse bir Sakınım Planı örneğinin öncelikle denenmesi, ondan sonra yasalarda yer alması ile olası tehlikeler bertaraf edilebilir.

Bugünkü bildirim, deprem riskinin azaltılması için İstanbul Strateji Planı’na nasıl bakılması gerektiğini kapsıyor. Bunun yanı sıra, İstanbul’da yeni gelişen proje örnekleri bağlamında, deprem riskinin azaltılması veya tanımlanan vizyonlar adına geliştirilen projelerin katılımlı bir süreçle hazırlanmaması, tartışılmaması sonucu, kent için nasıl başka risklerin yaratılabileceği konusuna işaret ediyor.

Eski İstanbul fotoğrafları ile sunumuma başlamak istiyorum. Fotoğrafta Barbaros Bulvarı’nın eski şeklini ve İstanbul kimliğinin başat öğeleri olan heyecan yaratan eski İstanbul evlerini izleyebiliyoruz (**Fotoğraf 1**). Neden bu İstanbul resimlerini gündeme getirdim? İstanbul’a kimlik veren öğeleri hatırlatmak için bu fotoğraflar ile bildirimde başlıyorum. Deprem Mastır Planı (DMP) ile deprem sorunun çözümü için kentsel dönüşüm kavramı gündeme oturdu. Kentsel dönüşüm kavramı, deprem sorunun çözümü ile sınırlı bir kavram olmanın ötesinde, aslında kentlere kimlik kazandırmanın, insanların hak ettiği sağlıklı ve yaşanabilir yaşam mekânlarının yaratılabilmenin bir aracı olarak düşünüldü. Bu süreci takiben, bugünlerde, deprem zararlarının azaltılmasına yönelik projelerin ötesinde, daha farklı, büyük bir takım projelerin çok yoğun bir şekilde birden bire İstanbul’un önüne geldiği ve bir anlamda

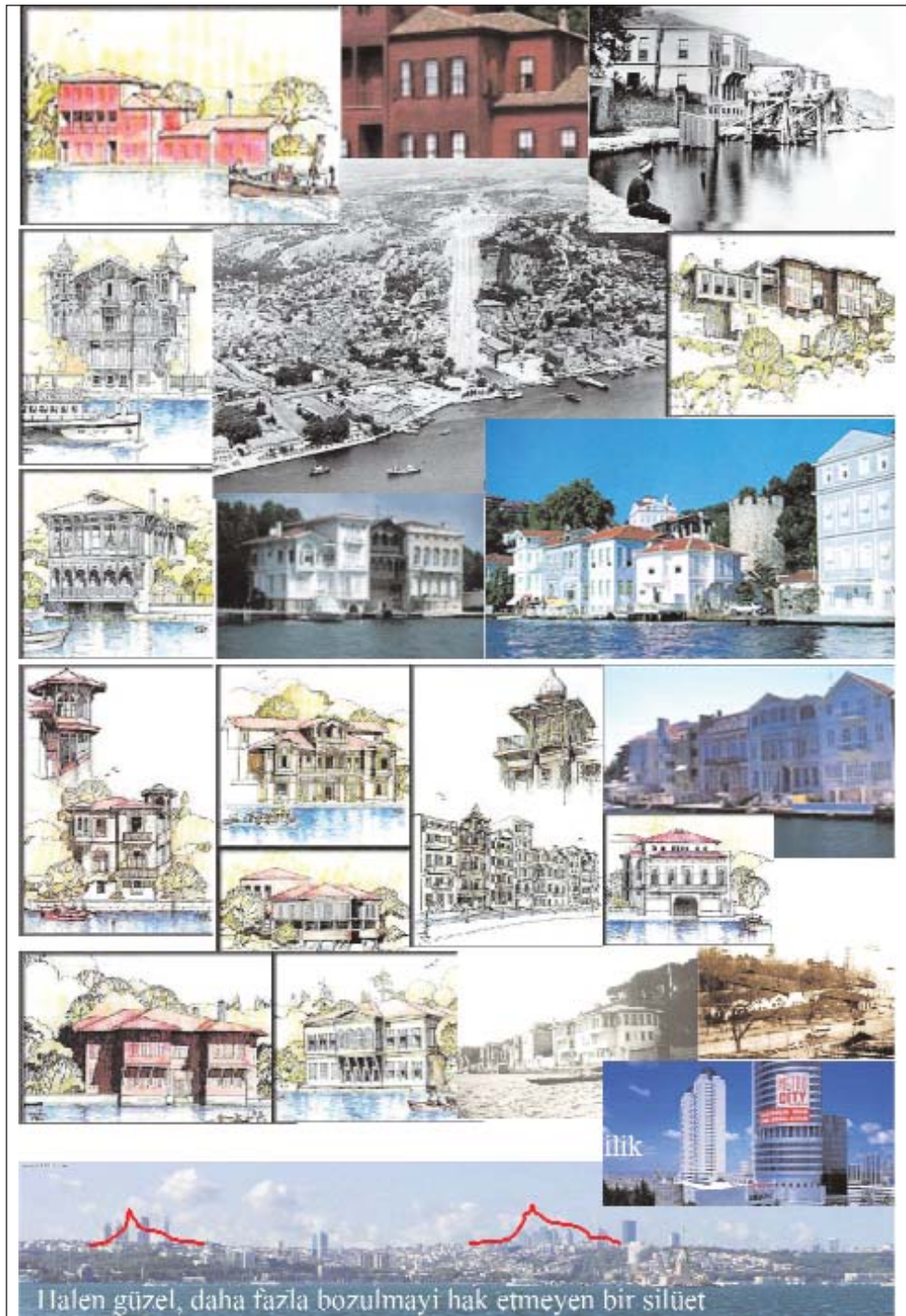
proje bombardımanına tutulduğumuz bir dönemi yaşıyoruz. Ortaya çıkan projelerin, DMP'nında YTÜ-BÜ grubunca önerilen yol haritası süreci ile hazırlanmayan, DMP'nın amacını aşan, bu nedenlerle de İstanbul'a yarardan çok zarar verebilecek boyutlarda olduğunu üzülerek izlemekteyiz.

Slâytta görülen fotoğraflar ile günümüz karşılaştırıldığında, kentlerin dönüştüğünü ve değiştiğini görebiliyoruz. Kent nedir? Ekonomik ve sosyal dinamiklerin arenasıdır ve bu olayların mekâna bir anlamda yansımalarıdır. Dinamik yaşam sürdükçe dönüşüm ve değişimlerin olacağı kaçınılmaz bir olgudur. Ancak biz bu dönüşümleri ne kadar kontrol edebiliyoruz, ne kadar yönlendirebiliyoruz? Yoksa onlar istedikleri yönde mi hareket ediyor? Burada, plancılar olarak, yöneticiler olarak kendimize özeleştiri yapmamız gerekiyor.

Sanayileşme, göç, kentleşme, gecekondu, kat mülkiyeti, günümüzde küreselleşme, bunun mekâna yansımaları, sağlıksız ve çarpık kentleşmenin altında yatan anahtar kelimeler. Bu hareketleri, planlama ile yönlendirebildik mi, kontrol edebildik mi? Sağlıklı bir yönlendirme yapabilmek için planlamayı bir araç olarak kullanabildik mi? Yoksa yasal düzenleme ile plan olduğu iddia edilen "ıslah imar planlarını mı" kullanmayı tercih ettik? 1950-30'larda hazırlanan planların, plan notunu değiştirerek kat adetlerin arttırarak, donatı alanlarının daha fazla insanın kullanımına sunulduğu belgelere mi "plan" dedik. Kısaca, çözüm geliştirme yerine, hep kolaya kaçma, plan kavramını geliştirme yerine onu kısa vadeli kaçışlar için kullanma bizim seçtiğimiz yol olmuş. Bu kolaya kaçma, kısa vadeli çözümler, ranta odaklanma kültürümüz, kentsel dönüşüm gibi kavramları da, parsel bazında yık yap yerine, ada bazında yık yap anlayışı ile sınırlıyor. Bu yık yap anlayışı ile hazırlanan projelerde de, yönünüzü kültürel birikiminizden yararlanma değil, uluslar arası dergilerdeki projeleri kopyalama tercihleri, planlama alanındaki kısır yaklaşımların mimari alanda da yaşanabilecek tehlikelerin sinyallerini veriyor. Yeni açılımlar, ufuklar yakalama, yaşanabilirliği yakalama, kimlik yaratma, refahı arttırma, paylaşma, birlikte çözüm üretme çabası yerine, üçüncü kuşak daha da yükselerek bir yık yap anlayışına yöneliş, geri dönülmez daha da sağlıksız, kimliksiz mekânların ortaya çıkması endişesi vicdanları sızlatıyor. Gerek köklü yapısal, gerekse mekânsal dönüşümlerde siyasi bir iradenin olması gerekiyor, onlara güvenmeniz gerekiyor, şeffaflık gerekiyor. Yaşanan örneklerde bunların hiçbirisi izlenmiyor. Projenin içinde yer alanların dahi, projenin içeriğini, yönünü, sahibini algılayamadığı parçalı bir kaos ortamı, iyi niyetli kişisel ve yönetsel sorumluluk sahibi görevlilerin gayretleri dışında, ülkemizde planlama süreçlerinin oturtulmasının ve deprem riskini gerçekten çözmeye sorumluluğunun siyasi olarak üstlenilip, üstlenilmediği konusunda soru işaretleri doğuruyor.

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş, bir sosyal ve ekonomik bir dönüşüm projesidir. Bizim gibi gelişmekte olan ülkelerin en önemli vizyonu bu geçiş, dönüşümü sağlayabilmek. Bu dönüşüm yaşam mekânınızı, biçiminizi etkiliyor, kültürünüzü etkiliyor ve mekânınızı dönüştürüyor. Bu dönüşüm süreçlerinde, dikkat edilmesi, plan ile yönlendirilmesi gereken temel problem, kültürel sürdürülebilirliğin nasıl sağlanabileceği konusu.

DMP'nında grubumuzca vurgulanan konu planlama hiyerarşisinin iyi işleyen bir sisteme kavuşturulması, ikinci olarak da sunulan yol haritasının ilk adımı olarak İstanbul Strateji Planı'nın hazırlanması, makro ölçekte geliştirilecek kararlar ile deprem riskinin uzun vadede çözüme kavuşturulabileceği oldu.

Fotoğraf 1: İstanbul'dan görüntüler

İstanbul metropoliten alanı strateji planından, problem ve potansiyellerin işaret edilerek, ortaya konulacak amaç ve vizyon çerçevesinde, önceliklerin, zamanlamanın, programların belirlendiği finanse edilebilir bir planın ortaya konması beklenmektedir.

Doğal, tarihi ve kültürel değerlerin öne çıkarılarak, dünya kentleri arasında hak edilen yere ulaşılması, ulusal ve bölgesel düzeyde öncülük rolünün üstlenildiği sürdürülebilir bir geleceğin sağlanması İstanbul için amaç olarak belirlenebilir. Bu amaca ulaşıp, ulaşamadığının ölçümünü verebilecek hedef ise 3.kategori dünya kentleri içinde yer alan İstanbul'un en az 2.kategori dünya kentleri seviyesine ulaşması ve tarihi, kültürel olguların korunma ve geliştirme düzeyi olarak saptanabilir.

İstanbul vizyonu, ülkenin bilgi toplumuna geçişinin öncü kenti olma, bugün ve gelecekte herkes için yüksek kaliteli yaşam ve çevrenin sağlanabileceği akıllı büyümenin sağlanması olarak alınabilir. Akıllı büyüme, değişen dönüşen olanaklar ve güçlü bir toplumla, herkesin gereksiniminin karşılandığı sosyal sürecin yaratılabilmesi, çevresel konularda yatırım ve etkili koruma, doğal kaynakların dikkatli kullanımı, güçlü, değişen ve dönüşen dinamik ekonomi ile yüksek istikrarlı ekonomik büyümenin sağlanması olarak tanımlanabilmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma için, bölgesel stratejilerin içeriği beş temel hedefe oturtulmaktadır. Bunlar, yarışmacı ekonomi, başarılı insanlar, etkileşen topluluk, etkin altyapı ve doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilirliğidir. Yarışmacı ekonomi, dinamik, değişen ve bilgi temelli ekonomi, yaratıcılık, icat ve yenilikçi fikirler anahtar kelimeleri ile açıklanmaktadır. Başarılı insanların açılımı, donanımlı, motive edilmiş, yoğun ve yüksek verimliliği olan işgücüdür. Etkileşen topluluk, yüksek kaliteli işlere, eğitim sağlık ve konut olanaklarına ve diğer hizmetlere erişebilen katılımcı toplumdur. Etkin altyapı, herkes için sürekli ekonomik büyümenin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesini sağlayacak ve destekleyecek ulaşım, iletişim, konut ve sağlık altyapılarıdır. Doğal kaynakların sürdürülebilirliği ile ise çevre kalitesinin, ekonomik başarıyı destekleyecek anahtar konu olduğunu gösteren, yüksek kaliteli gelişme ve çevresel olarak etkin ekonomi kastedilmektedir.

Günümüzdeki küreselleşme ortamında, ekonomik potansiyelin açığa çıkarılabilmesi beş anahtar hedefte kilitlidir. Bunlar, beceri, yatırım, yenilik ve icatlar, girişimcilik, yarışmacılıktır. Ekonomik potansiyelin açığa çıkarılabilmesi için işsizlik, sağlık hizmetlerindeki yetersizlikler ve eşitsizlikler, kayıt dışı ekonomi, nüfusun yaş yapısı, eğitim ve istihdam durumu, konut sahipliği, konut kalitesi gibi dezavantajların göz önünde tutulması gerekmektedir. Korunacak alanlar, kıyı potansiyeli, tarihi ve kültürel değerler, özel doğa koruma bölgeleri sürdürülebilir ekonomik büyüme için dikkate alınması gereken çevresel konulardır. Bunun yanı sıra, su sağlama, atık yönetimi, enerji gereksinimi gibi konularda doğal kaynakların yönetiminin sağlanması dikkate alınması gereken diğer konulardır.

Amaç ve vizyona ulaşmak için tanımlanan ana hedefleri pozitif ve negatif hedefler olmak üzere iki başlık altında toplayarak ayrıştırlandırmak, stratejileri ve eylemleri belirlemek için kolaylık sağlayacaktır. Olası hedeflerin genel çerçevesi **Tablo 1**'izlenebilmekte olup, bu hedefler çoğaltılabilir.

Bütüncül çerçevede bakıldığı takdirde, negatif hedeflerin, pozitif hedefler ile eritilerek çözümlenmesi mümkün olabilir. Aksi takdirde, parçaçıl projeler ile İstanbul'da afet sorunun çözümü için çaba harcamak, okyanusta boğulmamak için çaba harcamaktan öteye gidemeyecektir.

rununu bir anda kentsel dönüşüm projeleri ile çözüme kavuşturmak mümkün değildir. Ne tüm kentin şantiyeye dönüşmesi mümkündür, ne de bu kadar büyük finans yükünün altına bireylerin ve/veya kamunun girmesi gerçekçi bir yaklaşım olamaz.

Diğer yandan deprem sorunun çözümünün, yapısal ve köklü dönüşümlere bağlı olacağı unutulmamalıdır. Yapısal dönüşümlerin temelini kentin ekonomik yapısı oluşturmaktadır. Kentin ekonomik gelişimi, kişi başına düşen gelirin artırılması ve bireyler arasında dengeli gelir dağılımının sağlanması, yoksulluk sorunun çözümü, bireylerin bilgi ve becerisinin artırılması, doğrudan deprem sorunun çözümünü kolaylaştıracak göz ardı edilemeyecek hedeflerdir.

Temel nokta kentin ekonomik gelişim dinamiklerinin ve yönünün iyi tanımlanması, bu dinamiklerin metropolün riskinin azaltılması yönündeki mekânsal kararlar ile pekiştirilmesinde yatmaktadır. Toplumsal kalkınmaya yönelik sosyal çalışmalarında bu paralellikte yönlendirilmesi de paralel götürülmesi gereken işlerdir.

İstanbul'da deprem risklerinin azaltılması için, kentin kimliğini güçlendirerek dünya ki konumunu yükseltebilmesi makro ölçekteki plandan, kentsel tasarıma, binaların mimari özelliklerine kadar beklentilerin, gidilecek yolun toplumsal mutabakat ile netleştirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda farklı yaklaşımların düşüncelerin olması doğaldır. Bunlar açık yüreklilikle tartışılmalıdır. Ben bunun çerçevesini kendimce yazdığım bir senaryoyla size aktarmaya çalışacağım.

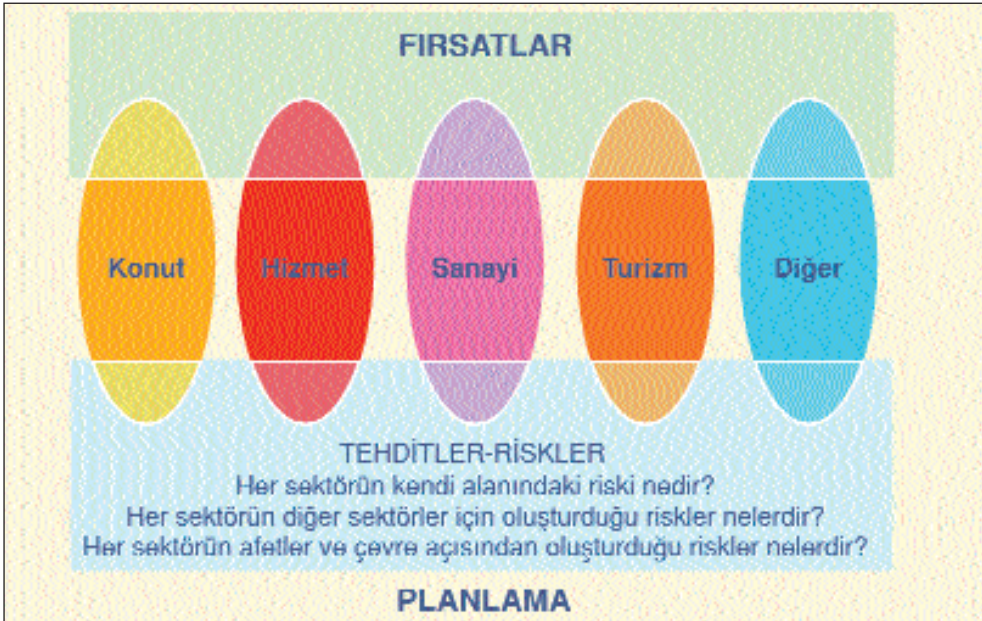
Deprem Mastır Planı'nda, planlama süreci, üst ölçekten alt ölçeğe kadar dikey bir süreç olarak değil, birbiriyle ilişkili, geçişli, paralel yürütülen, hem Büyükşehir Belediyesinin, hem ilçe belediyelerin, hem de halkın bu süreç içerisine katılabileceği kapsamlı bir yol haritası olarak sunulmuştur (DMP-YTÜ grubu yol haritası). Bunun ilk adımlarından biri olan İstanbul Strateji Planı'nın hazırlanması için bir büronun İBB bünyesinde kurulması sevindirici bir gelişmedir. Ancak, bu strateji planına 8 aylık bir proje olarak bakılması, yani kurumsal yapılanmanın sürekliliğinin düşünülmemesi önemli bir eksiklikler. Planlama bürosunun kurulması paralelinde Cannes'te görücüye çıkan projeler ile, Haydarpaşa, Galataport gibi büyük projelerin strateji planı hazırlanmaya başlarken hızlı bir şekilde piyasaya sunulması çelişkili bir durum sunmaktadır. Bu projeler, İstanbul strateji planı kapsamında değerlendirilip karara bağlanacak mıdır? Yoksa bu projeler, plana monte edilerek strateji planı, bu projelerin yasal altlığını mı oluşturacaktır? Bunların strateji planı kapsamında tekrar bir değerlendirilip gözden geçirileceğini umuyoruz.

Ben deprem risklerinin azaltılması konusunu, planlamadan ayırarak, tek boyutlu bir planlama içerisinde ele alınmasına sıcak bakamayan kişilerden biriyim. Planlama, sağlıklı bir şekilde yapılabilirse zaten deprem sorunu diye bir şey ortada olmayacaktır. Diğer yandan, planlama çok boyutlu bir olay olup, her karar diğer bir sektörü olumlu ya da olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Örnek olarak, deprem riskini azaltma çözüm önerilerinin, turizm ya da kültürel alanda yeni riskler oluşturması söz konusu olabilir. Bunlar birlikte düşünüldüğünde ise, deprem riskinin azaltırken, turizm ve kültürel alandaki gelişmeleri sağlayabileceğiniz çözüm alternatiflerinin ortaya çıkması, ülke açısından önemli bir kazançtır. Planlama her sektörün irdelendiği, analiz edildiği bir süreçtir. Bu süreçte **Şema 1**'de izlenebildiği gi-

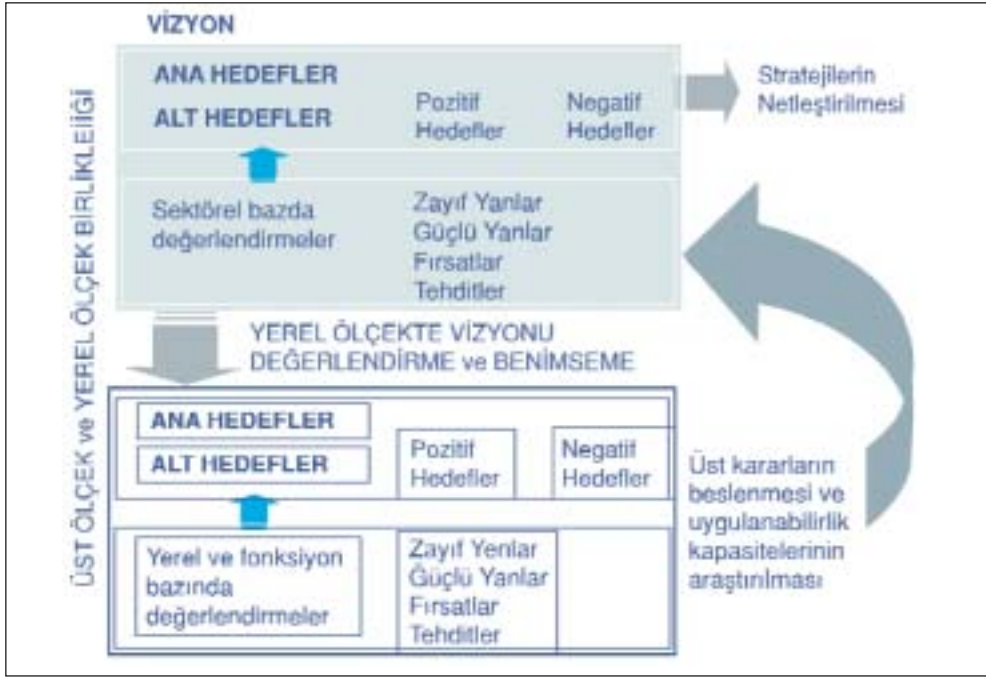
bi sektörlerin fırsatları yanı sıra tehditleri değerlendirilmektedir. Tehditler kapsamında; “Her sektörün kendi alanındaki riski nedir?”, “Her sektörün diğer sektörler için oluşturduğu riskler nelerdir?”, “Her sektörün afetler ve çevre açısından oluşturduğu riskler nelerdir?” gibi soruların yanıtlarının aranması, afet risklerinin planlama içinde azaltılması konusunda önemli girdiler sağlayacak, kararların ve çözümlerin bir bütünlük içinde oluşturulmasını sağlayacaktır (**Şema 1**).

DMP yol haritasının, iskeletini BŞB ile ilçe belediyelerinin etkileşimli çalışması oluşturmaktadır (**Şema 2**). BŞB’leri daha çok yol gösterme ve ilçe belediyelerinin kapasitesinin geliştirilmesi işlevini üstlenmelidir. Planlama yaklaşımları, teknik konular, toplumla iletişim kurma, toplumsal kapasite artırılması, topluma örgütlenme becerisinin kazandırılması, proje geliştirme, farklı alanlarda uzmanlaşma gibi konularda yerel yönetimlerin kapasiteleri geliştirilmelidir. Örnek olarak deprem risklerinin tespiti, teknik bir konudur. Büyükşehir Belediyesi bir üst kurum olarak, risk saptama yol, yöntem ve standartlarının saptanmasını konusunu Üniversiteler ile işbirliği içerisinde yapmaktadır.

Bundan sonraki adımda, uygulama işlemlerini İBB’nin üstlenmesi yerine, yerel yönetim kapasitelerinin geliştirilerek, bu işlemin yaygınlaştırılması zaman kazandıracak, risk konusunda ilçe belediyelerinin sorumluluk üstlenmelerini sağlayacaktır. Yerel yönetimlerin kapasitesinin geliştirilmesi gereken önemli iki konu da “toplumun geliştirilmesi” ve “planlama alanındaki yeni yaklaşımlar” dır. DMP’ı ve Zeytinburnu Pilot Projesi kapsamında sunulan Mahalle İrtibat Büroları (MİB) ve Mahalle Planlama Büroları (MPB) bu yaklaşımların somut altyapısını oluşturmaktadır. MİB’leri, çeşitli eğitim programları, meslek edindirme, sosyal konular, deprem, planlama gibi konularda bilinçlendirme çalışmalarının odağı, MPB’le-

Şema 1: Planlamada risk faktörlerinin değerlendirilmesi

Şema 2: DMP yol haritasına göre planlama sürecinde BŞB ve İlçe Belediyeleri ilişkisi

ri de gerekli görülen yerlerde kentsel eylem planları kapsamında plan ve proje geliştirme çalışmalarının odağı olabilir. Mahallenin iletişim kurulabilir büyüklüklerde olması gerekmektedir. İstanbul'da ilçe ve mahalle büyüklüklerinin yeniden düzenlenmesi önerilecek stratejilerden biri olmalıdır.

İstanbul strateji planında, sosyal ve ekonomik stratejiler İstanbul vizyonunun vazgeçilemez unsurlarıdır. Bu stratejik plan kapsamında, sosyal yapının analizi ve bu doğrultuda geliştirilecek senaryolar önem taşımaktadır. Sanayi toplumundan, bilgi toplumuna geçişin iskeleti eğitimidir, bu da örgün ve yaygın eğitimin planlamasını öncelikli kılmaktadır. Yeni gelen neslin iyi yetişmesi, istihdam edilen nüfusun yaygın eğitimle veya yaşam boyu eğitimle kapasitesinin geliştirilmesi, gidilecek yoldaki öncelikli sektörler, bu doğrultuda insan gücünün geliştirilmesi sosyal ve mekânsal planlamanın birlikteliğini gerektirmektedir. İnsanların alım gücünün, kapasitesinin yükselmesi, konut taleplerinde değişikliğe yol açacak, bu da mekân kalitesinin artışı beraberinde getirecektir. Bu kurgular, değişim ve dönüşüm sürecine kısa vadeli bakmamayı, uzun vadeli bakıp, kısa adımlarla eylemleri programlamayı işaret etmektedir.

Sosyal donatı açısından İstanbul'da iki tür sorun söz konusudur. Her tür sosyal donatı alanının yetersizliği bilinen bir sorundur. Diğer yandan bu tür sosyal donatı yapılarının da depreme karşı büyük çoğunluğunun yeterli güvende olmadığı da bilinmektedir. Bu iki sorun, yine bu yapıların güçlendirilmesi veya yeniden inşası konusunun planlamadan bağımsız ele alınmaması gerektiğini göstermektedir. Şöyle ki, alanı geniş ancak inşaat alanı az olan bir

eğitim kurumun güçlendirilmesi yerine, mahalle sakininin donatı gereksinimini karşılaması için okul binasının yenilenerek kapasitesinin artırılması ile her iki sorun birlikte çözümlenebilecektir. Bunun gibi, başka tür seçenekler her zaman söz konusu olabilir, bu nedenle İstanbul strateji planında yerel yönetimlerin planlama kapsamında olaya nasıl bakmaları gerektiğini yönlendirecek stratejilere de yer verilmelidir.

Kent ekonomisi mekânın başlıca şekillendiricisidir. Mekânın şekillenmesini yönlendiren ekonomik vizyonun tanımlanması, mutabakat sağlanması gereken en öncelikli iştir. Kent bir pazarlama alanıdır, ama bu pazarlama alanı ithalata da dayalı olabilir, ihracata da dayalı olabilir. Eğer biz ihracata dayalı, yani ülkede ürettiğimizi dışarı pazarlayacağımız bir pazarlama haline kenti getirmek istiyorsak ki, öyle olması gerektiğini düşünüyorum, çünkü burada sürdürülebilirlik vardır, diğer tarafta sürekli dış satın almaya dayalı bir ekonomiyi yürütmek mümkün değildir, sürdürülemezdir, dolayısıyla bu pazarlaması yapılacak sektörlerin üretim alanlarının çok iyi geliştirilmesi gerekmektedir. Bu da yine sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişi zorunlu kılmakta ve tüm sektörlerin motoru olan bilişim sektörünün tüketiminin değil, üretiminin mutlaka Türkiye’de, bunun lokomotif olarak da İstanbul’da öne çıkartılması gerekmektedir. İstanbul vizyonu, Türkiye vizyonunun ateşleyicisi olarak kabul edilmelidir.

Türkiye’de sektörlerin, “teknoloji ile ucuz işgücü” arasında sıkıştığı belirtilmektedir. Bu sıkışma en fazla tekstil sektöründe yaşanmaktadır. Tekstil ve otomotiv sektörünün ağırlıklı olduğu İstanbul’da tekstil sektörü üzerinden örnek bir senaryo yürütülebilir.

Ucuz işgücü üzerine kurulan politika izlenmesi, düşük maliyetli bir yaşam çevresi demektir. Bu da, daha önce yaşandığı gibi planın işletilememesi anlamına gelmektedir. Bu politika ile deprem sorununun çözülmesi de mümkün olmayacaktır. Nitelikli işgücü üzerine kurulan politika izlendiğinde, bu doğrultuda toplumsal gelişme planlanıp programlanabildiğinde, talep değişimine bağlı olarak sağlıklı mekânlar sağlıklı mekânlara dönüşebilecektir. Nitelikli işgücü ve markalaşmaya dayalı politikalar ile tekstil sektörünün ucuz işgücüne dayalı yapısı Anadolu’daki tekstil merkezlerine kayabilecektir. Böyle bir kayış ile göçün çevrilmesi de sağlanabilecektir. İstanbul önemli bir kenttir, göç alacaktır, ancak göç de veren bir yapıya da kavuşturulması gerekmektedir. Bu yol ile deprem sorunu da uzun vadede çözümlenebilecektir.

Medyadan, sermayenin tekstil sektöründen, finans, eğitim, sağlık ve turizm sektörüne doğru kaydığı veya markalaşmaya gitmek zorunda oldukları yönünde izlenimler edinilmektedir. Bu eğilimler, İstanbul’da finans, eğitim, sağlık ve turizm, bilişim sektörlerinin gelişeceğinin göstergeleri olarak kabul edilebilir. Beyin olma potansiyeline sahip bir metropol olması ve biçilen vizyon nedeniyle, İstanbul’un bilgi üretim ve organizasyon merkezi olma potansiyeli ortadadır. Bunların yanı sıra, sahip olduğu doğal ve kültürel potansiyeli ile orantılı olarak gelişmemiş olan turizm sektörü İstanbul’un dominant sektörü niteliğine kavuşabilmelidir. Turizmde öne çıkabilme özgünlüğü, farklı olmaya, cazibeye ve çeşitliliğe dayalıdır. İstanbul’un en önemli stratejilerinden biri doğal ve kültürel değerlerin öne çıkarılarak, korunarak geliştirildiği ortam ile turizm sektörünün geliştirilmesidir. Bu strateji, gündemde olan projelerin tekrar gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.

DİE verilerine göre İstanbul’a gelen turist sayısı 650 bin, yatak kapasitesi 25 bin olup, doluluk kapasitesi yaklaşık % 20’dir. Bu rakamlara göre, turistin gelmeme nedenini yatak ka-

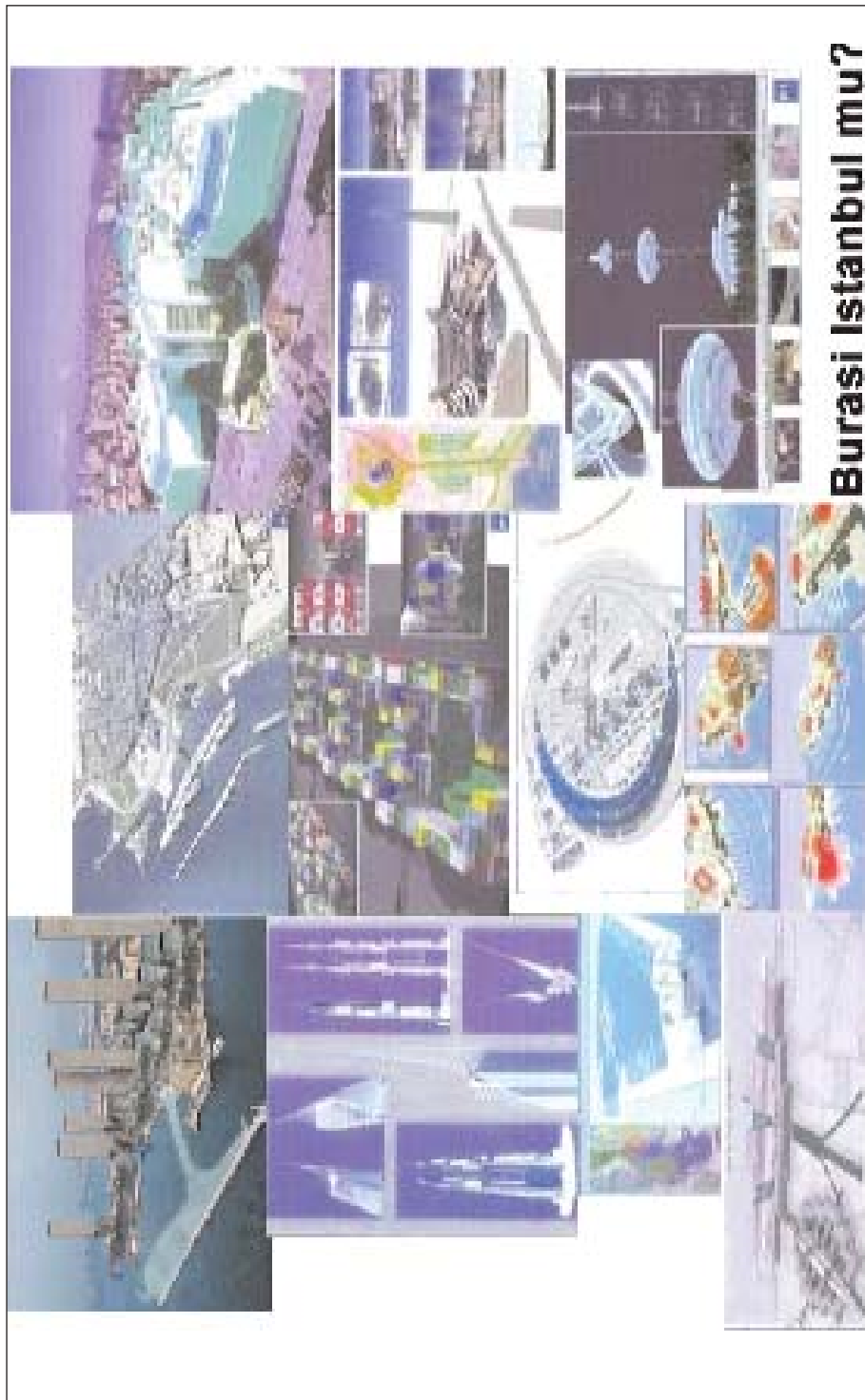
pasitesi eksikliğine bağlamak mümkün olamamaktadır. İstenilen düzeyde turist gelmeme nedeni, araştırılması gereken konulardan biridir. Mevcut kapasite % 70 doluluk ile kullanılabilirdiğinde, İstanbul'a gelecek turist sayısı 2 milyona çıkabilmekte, dolaylı olarak 600 bin istihdam yaratılabilmektedir. Mevcut kapasite 4 katına çıkarıldığında ise gelecek turist sayısı 8 milyona ulaşabilmekte, dolaylı olarak 2 400 000 istihdam yaratılabilmektedir. Bu rakamlar, 15 milyon nüfuslu, 3-3,5 milyon istihdamlı bir İstanbul'da, turizmin geliştirilmesi ile istihdam sorunun çözölebileceğini yansıtan değerlerdir. İstihdam alanının ve niteliğinin artırılması, yoksulluğun ve deprem sorunun çözümünü de beraberinde getirecektir. Strateji, turizm açısından binilen dalların –doğal, tarihi, kültürel değerlerin yok edilmemesi- ke-silmemesidir. Bu strateji benimsendiği takdirde, "İstanbul'u Dubai'ye benzetmek" sloganı düşecek, bunun yerine "İstanbul'u İstanbul'a benzetme" sloganı konabilmektedir.

İstanbul strateji planında, bölge ekonomisi için ateşleyici bölgeler, -ekonominin yeniden üretimi için öncelikli alanlar, potansiyel büyüme alanları- belirlenmeli ve 1) mekânsal önceliklere, 2) Ekonomik başarı için öncelik gösteren alanlara 3) Yol gösterici kentsel alanlara, 4) Ekonomik öncelikli alanlarla etkileşim gösterebilecek alt bölgelere, 5) Sosyal ve ekonomik olarak öncelikli korunacak alanlara ilişkin bölgesel ekonomik stratejiler geliştirilmelidir. Deprem riskinin dikkate alınması koşutunda, bu stratejiler, aynı zamanda risklerin azaltılması stratejileri ile ilişkilendirilebilecektir.

Mekân'da bunların ne anlama geldiğini kısaca aktarmaya çalışayım. İstanbul, azman bir sanayi kenti: Bu sistem sanayi ve çevresinde konut alanları şeklinde oluşmuş (**Şema 3**). Bu sistem, sanayinin niteliğine bağlı olarak çevresel riskler yaratmakla birlikte, trafiği yüklememesi açısından olumlu bir model olarak kabul edilmektedir. Her alt bölge kendi merkezini yaratırken, MİA alanı İstanbul'un tam orta aksında kuzeye doğru gelişimini sürdürmüştür. Bu yapı ile hizmet sektörü ve konut ilişkisi İstanbul'un trafik yoğunluğunun ana sorumlusu olarak ortaya çıkıyor (**Şema 3**).

İstanbul'daki deprem riski batı yakası ve sahilde yoğunlaşırken, İstanbul'un lineer yapısı, konsantrik yapıya dönüşerek doğal kaynakları tehdit etmekte, yoğunlaşarak bu gelişim sürmekte, bu yoğunluklar deprem riskini büyötmektedir. İstanbul'da, nüfus artar iken, kentin doğu ve batı istikametine kayamaması, sorunların giderek büyümesine yol açmaktadır. Bu açılım, ulaşım projeleri ile sağlanamadığı gibi, kentin açılımını sağlayabilecek yönlendirici özelliği olabilecek pek çok projenin de merkezde yoğunlaştığı veya yoğunlaşacağı izlenilmektedir.

Fotoğrafta 2'de, İstanbul için hazırlanan yeni proje örneklerini izleyebiliyoruz. Bu projelerden en korkuncu "Haydarpaşa Projesi". İstanbul'un mimar bir belediye başkanının olması, bu yükün taşınabilir bir yük olmaması nedeniyle bu projenin kötü bir rüya olarak geçeceğini umuyorum. Gelişen İstanbul'da gereksinimlere bağlı olarak projelerin olacağı kaçınılmaz. Sorun, projelerin varlığından çok, içeriğinden, yer seçimi hatalarından, estetik kaygılardan, doğal ve kültürel değerlerin kaybolmasından kaynaklanmaktadır. Bu tür projelerin kamuoyunda, meslek camialarında tartışılarak bir uzlaşa ile oluşturulması, İstanbul'un kaybetmesini önleyecek kazanmasını sağlayabilecektir. Bu tartışma planlama kararlarından, kentsel tasarım çalışmalarına, mimari proje aşamalarına kadar farklı platformlarda gerçekleştirilmelidir.

Fotoğraf 2: İstanbul için hazırlanan projeler

DMP kapsamında da İstanbul bütünü için önerilen yerleşim modeli, oluşabilecek projelerin yönünün tayininde bir altlık sunmaktadır (**Şema 4**). Buradaki temel stratejiler;

1) 1995 nazım planında batıda Küçükçekmece'ye, doğuda da Kartal'a kadar uzanan raylı sistem güzergahının sırasıyla Silivri ve Gebze'ye kadar genişletilmesi ile doğu batı aksında gelişme açılımının sağlanmasıdır. Bu daha önceki planlarında kararı olup, uygulamada ne yazık ki, kuzeye açılan yollar ile bu strateji tam anlamı ile uygulanamamıştır. Bunun son örneği de, havzadaki Arnavutköy'e metro hattının uzatılması projesidir. Arnavutköy gelişim itibariyle, Sultanbeyli'nin batı yakası versiyonudur.

2) İkinci olarak, doğu ve batı yönüne çekecek merkezlerin oluşturulmasıdır. Bu merkezlerin çeşitli karma kullanımlar ile desteklenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, İstanbul'un doğu yakasında mevcut dinamiklerin etkisinde gelişen ve güçlü ihracat bağlantıları sayesinde ülke ortalamasına göre daha yüksek katma değer yaratan Gebze merkezli sanayi gelişimi ve bunu destekleyecek Kartal ve Pendik sanayi alanlarının dönüşümü ile yaratılabilecek güçlü bir merkezler önerilebilir. Bu uç noktada, üniversite, havaalanı, sanayi ve merkez dörtlüsü önemli bir çekim merkezi yaratabilecektir. Yine sahil potansiyelinin de kullanılması ile bu fonksiyonlar, kültürel tesisler ve turizm projeleri ile desteklenebilecektir. Bu gelişim ile bölgedeki sosyal yapının gücü artarken, zaman içerisinde yapı stokunun yenilenmesi ateslenebilecektir. İşyeri potansiyelinin doğu yakasında güçlendirilmesi koşutunda, batı yakasından bu yöne doğru bir kayış ile batı yakasının deprem riski azaltılması olanağı doğabilecektir. Batı yakasında, Silivri gelişme aksının ise nitelikli işgücü ve ileri teknoloji kullanılarak, teknoparklar ve üniversiteler işbirliğinde geliştirilmesi önerilmektedir. Bu bağlamda, Mikrosoft'un tecnocity projesi gibi projelerin bu alanlara yönlendirilmesi ile gelişmenin çekici unsurları olarak kullanılabilir. İkinci konutların yoğunlaştığı bu aks, deprem risk çalışmaları kapsamı dışında olmakla birlikte, bazı alanlarda yoğunlaşan çok katlı, eski ve niteliksiz yapıların önemli risk altında olduğu tahmin edilebilmektedir. Bu nedenle, bu aksta yapılacak önemli dönüşüm projeleri ile turizm canlandırılarak, bölgede yaşayacakların önemli bir istihdam alanı olarak düşünülebilir.

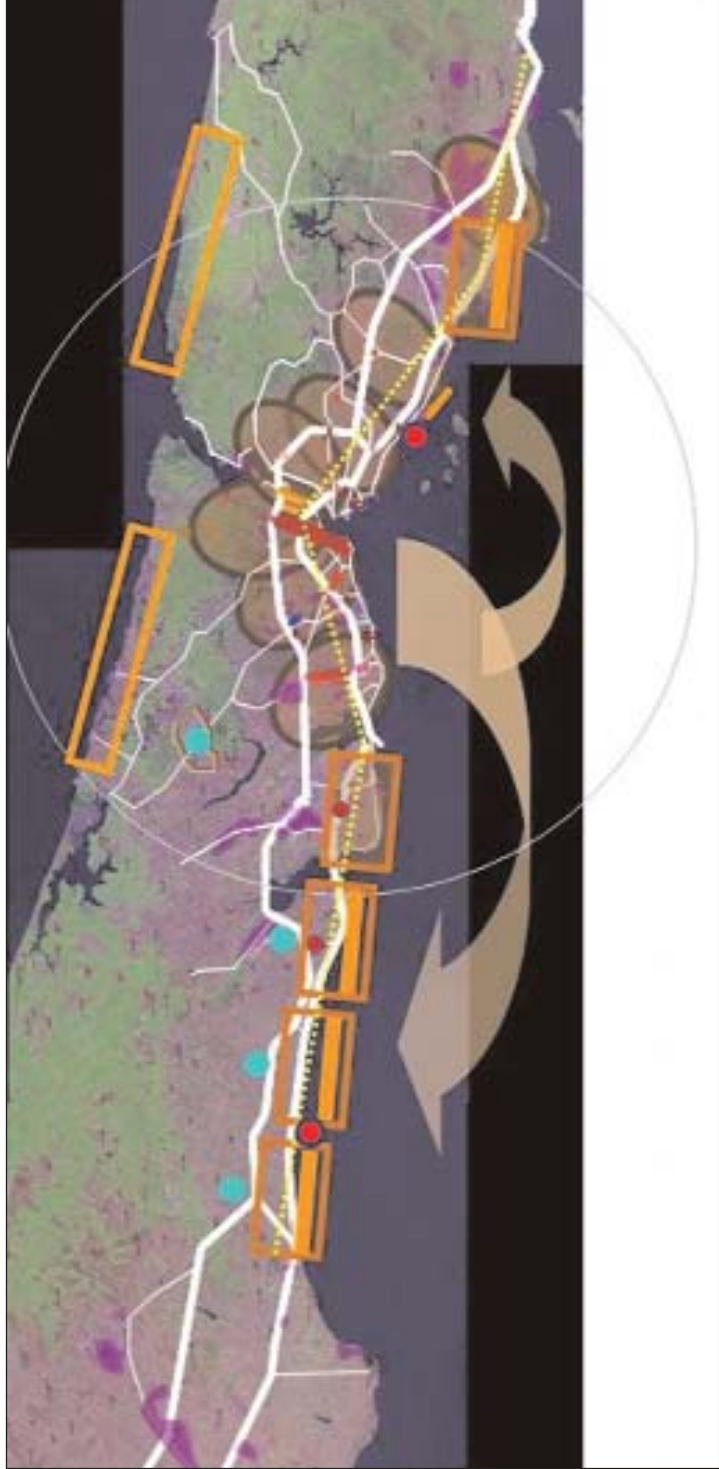
Metropolün iki yana doğru ile açılımı ile kentteki birtakım taleplerin bu alanlara doğru yönlendirilmesi, kent içerisindeki alanlara talebin azalmasına yol açarak, sağlıklı kentsel alanların sağlanabilmesi ortamını yaratabilecektir.

3) Metropolit ölçekte bu model genel hatları ile fizik mekân açısından iki tür problem alanda uygulanacak desantralizasyona işaret etmektedir: Bunlardan birincisi, orman alanları, su havzaları, jeolojik ve topoğrafik açıdan sakıncalı alanlar olarak tanımlanan eşik alanlarda yapılaşmanın desantralizasyonudur. Bu model, beraberinde önerdiği açık alan sistemi ile kentin yaşam kalitesini yükselterek İstanbul'un şehircilik ilkelerine uygun ve sağlıklı bir biçimde gelişmesini destekleyecektir.

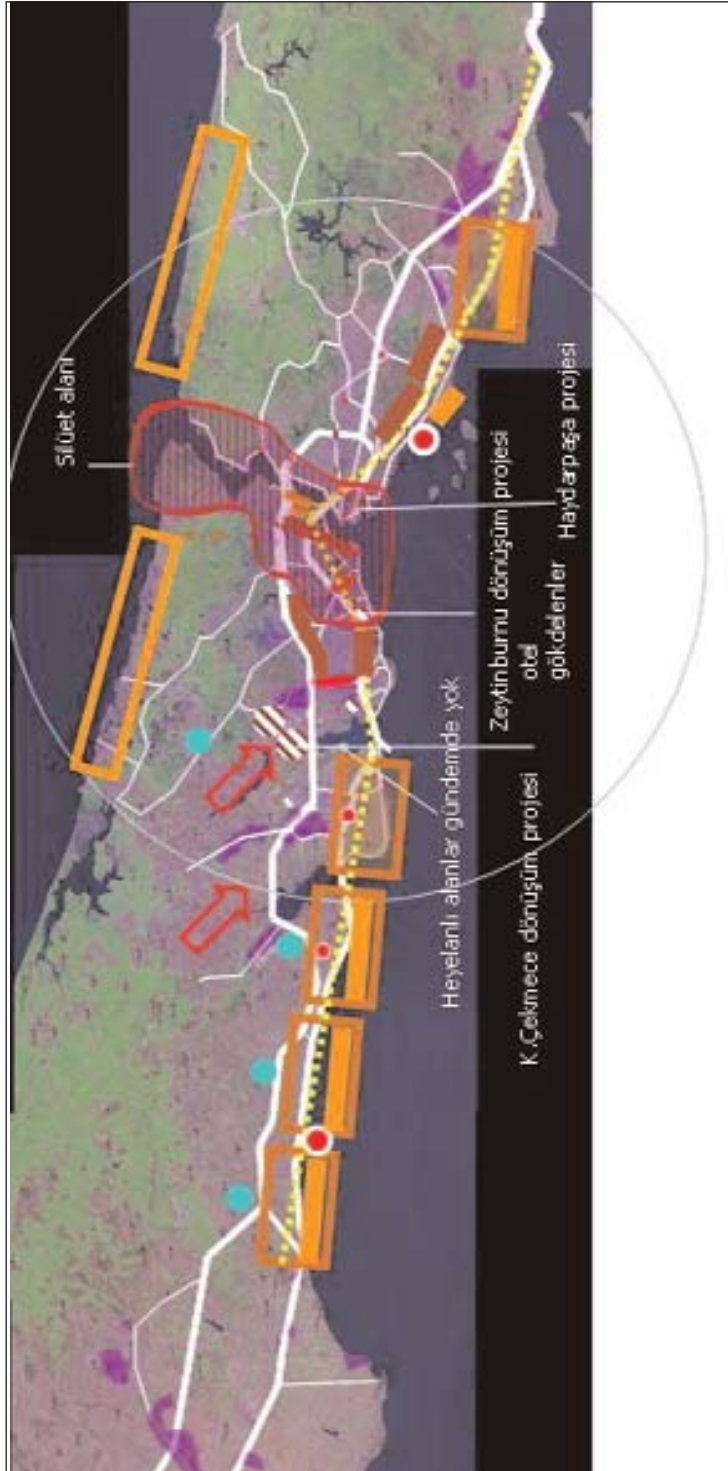
İkinci desantralizasyon, metropolün yerleşik alanlarındaki riskli bölgelere ilişkindir. Bu bölgelerde öngörülen ayıklama ve boşaltma, yerleşik alanda deprem riskini azaltmakla kalmayacak, İstanbul'un gelecekte taşıyacağı vizyonu bağlamında ihtiyaç duyduğu sermaye birikiminin yaratılması yönünde de kentsel ölçekli dönüştürme projeleri ile ekonomik anlamda kente yeni bir ivme verecektir. Bu ivme kent bütününde bir çarpan ve hızlandıran etkisi anlamına gelmektedir ve kuşkusuz İstanbul'da yaşayanların ekonomik gücünü ve yaşam kalitesini artırmak için katkı sağlayacaktır.

Şema 3: İstanbul'da sanayi, merkez ve konut alanları

Şema 4: İstanbul Metropolitani Alanı Gelişim Modeli

Şema 5: İstanbul'un siliyet değerleri ve yeni projelerin doğurduğu tehlikeler

4) Avrupa ile bağlantıyı sağlayacak “Hızlı Tren” güzergahının da strateji plan kapsamında düşünülmesi gerekmektedir. Bunun için TEM güzergahına paralel bir hat düşünülebilir. E5 ve TEM koridorları İstanbul’un ilk imaj aksları olup, bu akslar üzerindeki yasa dışı yapıların güçlendirilmesi yerine dönüşüm projeleri ile İstanbul imajı yaratılabilir.

5) Modelin uygulanabilirliği için, sözü edilen desantralizasyon kararları çerçevesinde hem mevcut imar planlarının, hem de bu bölgeler için yapılmış olan nüfus projeksiyonlarının gözden geçirilmesi zorunludur. Riski yüksek mevcut yapılaşmış alanlardaki eylem planlarına başlanırken, metropolün çeperindeki az yapılaşmış alanlar bir potansiyel olarak değerlendirilmelidir. Bu potansiyel, hem yerleşilebilir alan hem de kamuya kaynak yaratmak üzere kullanılabilir.

6) Konut arz ve taleplerinin araştırılması, bu yöndeki stratejilerin belirlenmesi, planlarda da bu stratejilerin dikkate alınması zorunludur.

7) Desantralizasyona tabi olmayan yerleşik alanlarda ise, modelin doğru çalışması ve bütünlüğünün sağlanması yönünde, mevcut dokunun, bina kalitesi, altyapı bağlantıları ve sosyal donatı alanları açısından sağlaştırılması şarttır.

8) İstanbul’un sürdürülebilir gelişmesinde hayati önem taşıyan su havzalarında, afet anında birikimsel bir kirliliğe neden olabilecek yapılaşmanın önlenmesi için mevcut yapılaşma baskısını azaltan, çevre ile dost ve karma kullanımların desteklenmesini öngören bir havza modellerinin ivedilikle oluşturulması gerekmektedir.

9) İstanbul’un tarihi ve kültürel odağını oluşturan, Boğaz-Sarıyer, Beykoz-, Eminönü, Üsküdar, Kadıköy, Zeytinburnu İstanbul’un silüet açısından önem taşıyan ilçeleridir. İstanbul’da tarihi ve kültürel değerlerin korunması kadar, silüet değerlerinin korunması da önem taşımaktadır. Bu nedenle, bu değerlerin bozulmasını önleyici silüet koruma alanları ve ilkelere İstanbul strateji planında mutlaka yer verilmelidir (**Şema 5**).

10) İstanbul’da halen sanayi sektörü kentin temel ekonomik sektörlerinden biridir. Gerek Nazım İmar Planında, gerekse 1/5000 ölçekli planlarda bu alanların, merkeze dönüşümü için alınmış kararlar bulunmaktadır. **Şema 3**’da izlenen sanayi alanları konumlarına, işletme büyüklük yapılarına göre farklı yapılar göstermektedir. Sanayi alanlarında yapılan analizlere, sanayiciler ile yapılacak toplantılarla bölgelerin özellikleri ortaya konması, bu doğrultuda bu alanlara ilişkin stratejilerin oluşturulması strateji planında kuşkusuz ele alınacaktır. Ancak burada belirtmek istenen nokta, başta konan vizyon doğrultusunda gereken yerlerde sanayinin kendi içinde dönüşmesine imkan verilebilmesi (bir başka sektöre veya kendi sektöründe nitelik artışı ile), işgücünün niteliğinin artırılarak, sanayinin nitelikli bir yapıya kavuşturulmasının sağlanmasıdır. Mekânsal düzenleme ve kararların dışında, bölgelerde yer alan sanayicilerle birlikte çalışarak, birlikte onların gelecekle planlanıp, bunların transformasyonları sağlanabilirse, işbirliğiyle işgücü eğitilebilirse, niteliğin artmasıyla birlikte bu konut alanları içerisinde de sistemi bozmadan, işleyişi bozmadan konut alanlarının yenilenmesi ve nitelikli hale getirilmesi mümkün olabilecektir. Bu dönüşüm, zaman içerisinde çevredeki yapıların dönüşümünü, sağlaştırılmasını beraberinde getirebilecektir.